

Afganistan'da Taliban'ın Kadınlar ve Kız Çocuklarına Uyguladığı Baskı, Cinsiyet Temelli Zulüm ve Bir Apartheid¹ Rejimidir.

Bu belge, 15 Ağustos 2021'de Afganistan'ın Taliban Yönetimine bırakılmasının ardından, kadınların maruz kaldıkları zulüm hakkında bir özet bilgi sunmak amacıyla sınırlı sayıda basın metni ve uluslararası kuruluşların raporlarına dayanarak hazırlanmıştır.

Kadınlar ve çocuklar Taliban'ın insafına terkedildi

İki yıl önce kadın ve çocukları, dünyada bilinen en radikal kadın düşmanı hareketlerden biri olan Taliban'ın insafı(sızlığı)na bırakarak 20 yıl kontrolünde tuttuğu Afganistan'dan çekilen ABD ve müttefikleri, kadınlara uygulanan zulmü görmezden gelmeye devam ediyor.

Hiçbir direnişle karşılaşmadan Başkent Kabil'e de egemen olduktan sonra iktidarını ilan eden Taliban Rejimi, 17 Ağustos 2021'de yaptığı ilk basın toplantısında diğer ülkelerle barışçıl ilişkiler kurmak istediğini açıkladı. Taliban sözcüsü Zabihullah Mücahid yaptığı açıklamada; kadın haklarına saygı göstereceklerine, onlara direnenleri affedeceklerine ve Afganistan'ın güvenli bir ülke olmasını sağlayacaklarına söz verdi.²

ABD ve müttefikleri, 1996 - 2001 yılları arasında ABD'nin işgaline kadarki dönemde kadın ve kültür sanat düşmanlığı ile tüm dünyayı dehşete düşüren Taliban'ın "değiştik, daha ılımlıyız " türü mesajlarına inanmayı tercih ederek Afganistanlı kadınlar ve kız çocuklarını kaderlerine terk ettiler. Oysaki Taliban, ülke ABD kontrolüne geçtikten sonra da kontrolü altındaki bölgelerde aynı zulmü uygulamaya devam etmişti.

7 Eylül 2021'de tamamı erkeklerden oluşan yeni Taliban hükümetinin ilk icraatı 8 Eylül'de kadınların spor yapmasının "ne gerekli ne de uygun" olduğunu söyleyerek spor müsabakalarına katılmalarını yasaklamak oldu.³ Bunu 17 Eylül 2021'de "Kadın Bakanlığı'nı kapatıp, yerine "Faziletin Yayılması ve Ahlaksızlığın Önlenmesi Bakanlığı"nı kurması takip etti.⁴ Ülkedeki Bağımsız İnsan Hakları Komisyonunun faaliyetine son verilmesi de rejim lehine yapılan ilk işlerden biriydi.

İnsan Haklarını İzleme Örgütü'nün 10 Ağustos 2023 tarihli açıklamasında özetlenen, "Taliban Hükümrانlığında iki yıldır derinleşen insani kriz ve kadına yönelik ağır istismar",⁵ tüm dünyanın sorunudur. Başta bu sonucun bir parçası olan devletler olmak üzere dünyanın her yerinde eşitlik mücadelesine katılan kadınların harekete geçmesi için kaybedilecek bir gün bile yoktur.

¹ "Gender Apartheid" kavramı Michigan Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde Lewis M. Simes Hukuk Profesörü Prof. Karima Bennouna tarafından önerilmiştir. Küresel kadın hareketi, Güney Afrika Cumhuriyeti'ndeki ırka dayalı apartheid rejimine karşı yürütülen mücadeleye atfen cinsiyete dayalı apartheid kavramının uluslararası hukukta suç olarak kabul edilmesi için bir kampanya başlatmıştır. <https://hrir.law.columbia.edu/hrir/the-international-obligation-to-counter-gender-apartheid-in-afghanistan/>

² 17 Ağustos 2021, Aljazeera, <https://www.aljazeera.com/news/2021/8/17/transcript-of-talibans-first-press-conference-in-kabul>

³ 9 Eylül 2021 Euronews Türkçe, <https://tr.euronews.com/2021/09/09/afghanistan-da-taliban-kadınlara-gerekli-olmad-ı-icin-sporu-yasaklayabilir>

⁴ 13 Eylül, 2022 RadioFree Europe, <https://www.rferl.org/a/afghanistan-women-rights-taliban-freedoms/32024050.html>

⁵ 10 Ağustos 2023 HUMAN RIGHTS WATCH, <https://www.hrw.org/news/2023/08/10/afghanistan-repression-worsens-2-years-taliban-rule>

Kadınların çalışması engellendi

Taliban, kadınların örtünme kurallarına uymaları ve işbirliği yapmaları şartıyla, yöneticilik pozisyonları dışında çalışmalarına izin vereceklerini ilan etmiş olsa da öncelikle, belli meslek gruplarından başlayarak bir yıl içinde kadınları çalışma hayatından uzaklaştırdı. 17 Eylül 2021’ de kadın gazetecilerin çalışmasını yasakladı ve yanı sıra yaklaşık 158 yayın mecrasını kapattı. Bunu 19 Eylül’de, kamuda çalışan kadınlara; “Sadece yerine henüz bir erkek alınmayanlar işe gelsin” emri takip etti.⁶

Örtünme kurallarına uyma şartıyla çalışma izni, giderek yerini kesin yasaklara, Taliban’ın yorumuyla İslam hukukuna göre kadınlar için uygun görülen işleri yeniden tanımlamaya dönüştü. Kadınların sadece sağlık ve eğitim sektörlerinde çalışmasının uygun olduğu ilan edildi. Ülkeden çıkabilen meslek sahibi kadınlar Afganistan’ı terk etti. Çıkamayanların ise büyük çoğu korkutulduğu için işlerini bıraktı. Ülkede faaliyetlerine devam eden Birleşmiş Milletler örgütleri de dahil uluslararası ve yerel sivil toplum kuruluşlarına, kadın çalışanlarını işten çıkarma emri verilmesi noktasına gelindiğinde tarih 2022 yılı Aralık ayı idi.⁷

Pek çok kadın doktor ve sağlık çalışanı ülkeyi terk ettiği ya da işi bıraktığı için kadınların sağlık hizmetlerine erişiminde ciddi yetersizlik oluştu. Böylelikle her türlü sağlık sorunu için sadece kadın doktorlar ve kadın sağlık personelinin hizmet almak zorunda olan Afganistanlı kadınların sağlığa erişimleri önemli ölçüde engellenmiş oldu.⁸ Ayrıca, yanlarında erkek akrabaları olmayan kadınların sağlık kuruluşlarına gidemeyecekleri de Taliban kuralları arasındaydı.

Kadın ve kız çocuklarının eğitim hakkı engellendi

Taliban, kontrolü ele geçirmesinin hemen ardından 12 Eylül 2021’de karma eğitime son verdi. “Kadınların cinsiyete göre ayrılmış girişleri ve sınıfları olan okullara gidebileceğini ve yalnızca aynı cinsiyetten eğitimciler veya yaşlı erkeklerden eğitim alabileceklerini” duyurdu. Elbette ki zorunlu kıyafet yönetmeliği de bu yasağın ayrılmaz parçasıydı.

Yasakların dozu giderek arttı. 23 Mart 2022’dekapalı olan kız ortaokullarını açmayacaklarını duyurdu ve kon binlerce kız çocuğuna evde kalmaları emri verildi.

Kadınlara eğitim yasağına 20 Aralık 2022’de üniversiteler de dahil edildi. Eğitimden sorumlu bakanlık, kız öğrencilerin bir sonraki duyuruya kadar, ülkedeki tüm kamu ve özel üniversitelere ve dersanelere girmesinin yasaklandığını açıkladı.⁹

Böylelikle Afganistan’da kadınların (kız çocuklarının) eğitim hakkı; sadece ilköğretimle sınırlandırıldı, ortaokul, lise ve üniversiteye gitmeleri yasaklandı.

⁶ 15 Ağustos, 2022 BBC Türkçe, <https://www.bbc.com/turkce/articles/cd14p456gdeo>

⁷ CNN, Aralık 2022 <http://www.rawa.org/temp/runews/2022/12/25/taliban-orders-ngos-to-ban-female-employees-from-coming-to->

⁸ 05 Kasım 2022, The Washington Post, <https://www.washingtonpost.com/world/2022/11/05/afghanistan-women-doctors-taliban-medical/>

⁹ 21 Aralık 2022, Aljazeera, <https://www.aljazeera.com/news/2022/12/21/timeline-taliban-crackdown-on-afghan-womens-education-rights>

Kadınların vücutlarını ve yüzlerini kapatan kıyafetler giymeksizin evlerinin dışına çıkması yasaklandı

“Fazilet Yayma ve Ahlaksızlığı Önleme Bakanlığı”, Ocak 2022’de kadınları, yüzü ve tüm vücudu kapatan kıyafetlere yönelten bir kampanya başlattı. “Şeriat’a göre Müslüman kadın tesettürlü olmalıdır.” denilen ilanlarda kadınlara iki seçenek (!) sunulmaktaydı: siyah tesettür kıyafeti + peçe veya burka da denilen mavi tesettür kıyafeti + peçe. Birkaç ay içerisinde bu kampanya 7 Mayıs 2022 ‘de kesin emre dönüştü. Kadınların kamusal alanda tüm vücutlarını ve yüzlerini örten kıyafet giymesini emreden bir kararname yayınlandı. Bu kurala uymayan kadınların eşleri, babaları ya da yakın erkek akrabalarının cezalandırılacağı da karara eklenerek kadınların hayatını kontrol bekliliği görevi erkeklerle verilmiş, ev içi şiddet zemini beslenmiş oldu. Peçe, mesleğini yerine getirmesine engel oluşturduğu halde örtünme zorunluluğunun kadın TV sunucuları için de geçerli olduğu ise ayrı bir kararname ile duyuruldu. ¹⁰

Kadınları ev içi şiddete karşı koruyan tüm olanaklar ve mekanizmalar sıfırlandı

Taliban Rejiminin egemen olmasıyla birlikte kadınları şiddete karşı koruyan tüm mekanizmalar hızla çöktü. 2009’da kabul edilen ‘Kadına Yönelik Şiddetin Ortadan Kaldırılması’ yasası uygulanamaz hale geldi. Tamamı uluslararası bağışçılar tarafından finanse edilen sığınaklar ve diğer sivil koruma mekanizmaları, kaynakların kesilmesi ve ülkeden kaçışlar nedeniyle kapandı. Taliban’ın zulmünden korkan savcılar, hakimler, avukatlar, psikologlar ve diğer ilgili meslek mensupları yasayı uygulayamaz hale geldiler. Bir yıl içinde kadın STK’ların yüzde 77’si ya kapandı ya da işlevsiz hale geldi. ¹¹

Evlenme ve boşanma sistemini düzenleyen kanun değiştirildiği için Taliban’dan önceki kanuna göre boşanan kadınlar, eski kocalarının tehditlerine maruz kalmaya başladı. Kadınlar, evlerinde şiddet gördüklerini kanıtlamak için birden fazla şahit göstermek zorunda bırakıldı. Kapalı kapılar ardında işlenen bu suçlara şahit göstermek mümkün olmadığı için kadınlar, artık şikayetçi olsalar dahi hiçbir destek alamamaktalar. ¹²

Kısacası, ABD egemenliğindeki dönemde de zaten çok sınırlı düzeyde uygulanabilen ev içi şiddete karşı koruma mekanizmalarını sıfırlamakla kalmayıp bizzat Taliban Rejiminin kendisi, kadına karşı her türlü şiddeti uygulayan güç haline geldi. 2 yıl içinde ölümü göze alarak kendilerine dayatılan hayata direnmek için sokağa çıkan kadınlara her seferinde şiddet uygulandı. ¹³

Ülkeyi bir kadın hapisanesine dönüştüren bin bir çeşit yasaklar birbirini takip etti

Seyahat Yasağı: 26 Aralık 2021’de kadınların yanlarında aileden bir erkek olmadan 72 km’ den uzağa tek başına seyahat etmeleri yasaklandı. Yerel veya uluslararası olması fark etmeksizin tek başlarına uçakla seyahat etmeleri de keza yasaklandı. Fazileti Yayma ve Ahlaksızlığı Önleme Bakanlığının ilan ettiği bu

¹⁰ 2 Mayıs 2022, Euronews Türkçe, <https://tr.euronews.com/2022/05/07/taliban-afganistan-da-kamusal-alanda-kad-nlara-burka-zorunlulugu-getirdi>

¹¹ 7 Mart 2022, The Washington Post, <https://www.washingtonpost.com/world/2023/03/04/afghanistan-taliban-women-marriage-divorce/>

¹² 10 Ağustos 2023, Human Rights Watch, <https://www.hrw.org/news/2023/08/10/afghanistan-repression-worsens-2-years-taliban-rule>

¹³ RAWA, An overview on the situation of Afghan Women, <http://www.rawa.org/women.php>

yasaklama, ayrıca taksilerin yüz tesettürü ve yanlarında erkek akrabası olmayan kadınları araçlarına almama emrini de içermekteydi.¹⁴

Parklar ve spor salonlarına girişi yasağı: Taliban rejimi, yönetimi ele geçirdiği ilk zamanlarda kadınların parklar, piknik yerleri gibi kamusal mekanlara girişini haftada 3 günle sınırlandırmıştı. 10 Kasım 2022’de “parklarda Şeriat kanunlarının uygulanmadığını” ileri sürerek bu sınırlamayı da genel yasağa dönüştürdü.¹⁵

Sürücü ehliyeti alma yasağı: Taliban yönetimi, 3 Mayıs 2022’de, sürücü kurslarına, kadınlar için açılan derslerin ve kadınlara ehliyet verilmesinin durdurulmasını emretti. Bu emrin sürücü kurslarına sözlü olarak iletiildiği belirtildi. Taliban yönetimi böyle bir kararları olduğunu reddetti ancak kısıtlamalar pek çok şehirde yavaş yavaş hayata geçti.¹⁶

Güzellik Salonlarının Kapatılması: Taliban’ın kadınların tüm yaşamını kontrol etme emirleri durmak bilmedi. 25 Haziran 2023’de bir ay süre verilerek işyerlerini kapatmaları istenen kuaför ve güzellik salonlarına yasak kararı 25 Temmuz 2023’de yürürlüğe girdi. Kuaför ve güzellik salonlarının “İslam’ın yasakladığı hizmetleri sunduğu ve düğün törenleri sürecinde damatların aileleri için ekonomik zorluklar yarattığı” gerekçesiyle alınan bu kararla yaklaşık 60 bin kadın işsiz kaldı.¹⁷

Taliban’ın kültür-sanatla ve özellikle müzikle kavgasında hiçbir şey değişmedi

90’lı yıllarda antik kültürel kalıntıları bombalayan, müzisyenlerin parmaklarını kesen, sokak ortasında şeriat yasalarına göre ceza infaz eden vahşeti ve uçurtma uçurmak, TV dizileri izlemek, havalı saç kesimi yapmak gibi akıl dışı yasakları ile hafızalara kazınmış olan Taliban rejimi eski günlerini aratmayacak uygulamalarıyla tüyler ürpertmeye kaldığı yerden devam ediyor. İnsanlık tarihinin en eski sanatı, dillerin gelişmesinden bile önce insan yaşamının bir parçası olan müziğin “ahlaki yozlaşmaya neden olduğunu” nu iddia eden Taliban rejimi, topluluk içinde, düğün ve her nevi toplu eğlencelerde, TV ‘lerde ve radyolarda müziği yasaklamış, kadın erkek tüm müzisyenlere şiddet uygulamıştı. Taliban yorumuna göre, yalnızca erkek sesiyle müzik yapılabilir oda sadece dini övgüler için.

Yeniden işbaşına geldiğinde internet üzerinden, düğün salonu ve benzeri eğlence mekanı sahiplerine, halka açık buluşmalarda müzikten uzak durmalarını tavsiye eden Taliban, 2023 yılı içinde bu tavsiyesini de kesin yasağa dönüştürdü. 12 Haziran 2023’te Müziğin İslam’ın öğretileriyle çeliştiğini söyleyerek düğün salonlarında müziği katı bir şekilde yasakladı ve “Ahlak Polisi”nin bu tür yerleri denetleyeceğini duyurdu. Nisan 2023 te, kadınlar tarafından işletilen bir radyo istasyonu, müzik yayınladığı için kapatıldı.¹⁸

Taliban’ın yeniden iktidara gelmesinin ardından birçok sanatçı ve müzisyen Afganistan’dan ayrılmıştı ancak bu şansı bulamayan müzisyenlere baskı eskisi gibi devam ediyor. Mart 2022’ de, Kunar kentinde

¹⁴ Evrensel, Aralık 2022 <https://www.evrensel.net/haber/451226/afganistanda-kadinlara-seyahat-yasagi-taliban-mutlulugumuzu-caldi>

¹⁵ 10 Kasım 2022, Bianet <https://m.bianet.org/bianet/toplumsal-cinsiyet/269767-taliban-kadinlarin-kabil-deki-parklara-girmesini-yasakladi>

¹⁶ 15 Ağustos 2022, BBC Türkçe, <https://www.bbc.com/turkce/articles/cd14p456gdeou>

¹⁷ 25 Temmuz 2023, Gazete Duvar, <https://www.gazeteduvar.com.tr/taliban-yasaklamisti-afganistandaki-guzellik-salonlari-kapaniyor-haber-1629890>

¹⁸ 12 Haziran 2023, Aljazeera, <https://www.aljazeera.com/news/2023/6/12/wedding-or-a-funeral-taliban-bans-music-at-kabul-wedding-halls>

Taliban militanları iki müzisyenin ellerini arkalarına bağlayıp, boyunlarına çaldıkları enstrümanları asarak teşhir amaçlı sokaklarda yürüttü. Afganistan Müzik Sanatçıları Ağı başkanı Parsa Askari Fardin, müzisyenlerin ve şarkıcıların sık sık savaş esirlerine bile yapılmayacak kadar kötü muameleye maruz bırakıldıklarını söyledi. ¹⁹ Ahlak polisleri düşünleri basarak müzik aletlerine el koydu ve Temmuz 2023'te Herat kentinde binlerce dolar değerinde müzik aletini yaktı. Portekiz'e göçmek zorunda kalan Afganistan Ulusal Müzik Enstitüsü kurucusu Ahmad Sarmast, bu eylemi "Afganistan'da Taliban liderliğinde gerçekleşen kültürel soykırımın sadece küçük bir örneğidir", şeklinde yorumladı.²⁰

Afganistanlı kadınlar hayatları pahasına direniyor

Afganistan'ın adeta hediye edildiği Taliban Rejiminin, egemenliğini ilan ettikten iki gün sonra dünya ülkelerinin kendisini tanımamasını sağlamak amacıyla yaptığı "kadın haklarına saygı duyacakları" sözünün bir aldatmaca olduğunu gayet iyi bilen Afganistanlı kadınlar, hayatları pahasına sokağa çıktılar. Yüzlerce kadın, büyük şehirlerin sokaklarında Taliban'a doğrudan meydan okudular.²¹

Taliban Rejiminin ülkeye egemen olmasının kadın ve kız çocukları açısından ne anlama geldiğini gayet iyi bilen Afganistan içinde veya diasporadaki Afganistanlı kadınlar, ilk günden itibaren tüm dünyaya Taliban'ın kadın düşmanı rejimini kabul etmediklerini anlatmaya çalıştılar, çalışıyorlar.

Adeta nefes almaları dahi yasaklanan kadınlar direnişlerini ve dayanışmalarını ağır zulüm altında sürdürüyorlar. Okula gitmesi yasaklanan ortaokul ve lise çağındaki kız çocuklarının eğitimlerine devam edebilmeleri için evlerinde gizli okullar açmak gibi direnişin farklı biçimleri ile çağdışı Taliban rejimine karşı başkaldırmaya devam ediyorlar.²²

Afganistanlı kadınların çığlığını ilk günden itibaren derin bir empati ile duyan ve ses veren, EŞİK Platformu'nda buluşan kadınlar olarak, 17 Ağustos 2021 de dediğimiz gibi;

*"Yeryüzünün hiçbir yerinde, hemcinslerimizin seslerini ya da diplomalarını saklamasına, fahiş fiyatla satılan burka satın alma telaşına düşmesine, işlerinden bir gecede atılmasına, okuldan, iş dünyasından, sokaktan ve siyasetten uzaklaştırılmasına, 15 yaşından büyük, bekar ya da dulsa bir erkeğe "verilmesine," evde oturup öldürülmeyi beklemesine neden olacak bir yönetime mahkum edilmelerini kabul etmiyoruz."*²³

#AfganistandaKadınlaraZulmeSon
#No2GenderApartheid

EŞİK _ Eşitlik İçin Kadın Platformu

15 Ağustos 2023

www.esik.org.tr

iletisim@esikplatform.net

¹⁹ 6 Mart 2022 TOLO NEWS, <https://tolonews.com/arts-culture-176988>

²⁰ 31 Temmuz 2023 BBC, <https://www.bbc.com/news/world-asia-66357611>

²¹ 10 Eylül 2021, RadioFree Europe, <https://www.rferl.org/a/women-resistance-afghanistan/31454337.html>

²² 9 Kasım 2022, The Washington Post, <https://www.washingtonpost.com/world/2022/11/02/afghanistan-girls-school-education-taliban/>

²³ 18 Ağustos 2021, Eşik Platform Basın Açıklaması, <https://esik.org.tr/kategori/basin-aciklamalari/72159/afganistan-in-taliban-yonetimine-terk-edilmesini-taliban-yontemleri-kadar-acimasiz-buluyoruz>

Diğer Kaynaklar

1. Amnesty International, AFGAHNISTAN 2022

<https://www.amnesty.org/en/location/asia-and-the-pacific/south-asia/afghanistan/report-afghanistan/>

2. United Nations Office of The High Commissioner (OHCHR) Taliban treatment of women may be “genderapartheid”, 11 July 2023

<https://www.ohchr.org/en/stories/2023/07/experts-taliban-treatment-women-may-be-gender-apartheid>

3. RELIEF WEB, Informinghumanitariansworldwide, a service providedby UN OCHA GenderPersecution in Afghanistan: Could it comeundertheICC’sAfghanistainvestigation?, 29 May 2023

<https://reliefweb.int/report/afghanistan/gender-persecution-afghanistan-could-it-come-under-iccs-afghanistan-investigation>

4. UN WomenAsia Pacific, GiHA_Afghanistan-Inter-agency-Rapid-Gender-Analys, November 2022

https://asiapacific.unwomen.org/sites/default/files/2022-12/af-GiHA_Afghanistan-Inter-agency-Rapid-Gender-Analysis_Dec2022-s.pdf

5. HUMAN RIGHTS WATCH, World Report 2023, Afghanistan

<https://www.hrw.org/world-report/2023/country-chapters/afghanistan>